

Muzikinė veikla – asmens tautinio identiteto formavimo veiksnys

VAIVA DIRŽINAUSKYTĖ

Klaipėdos universitetas

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama tautinio identiteto formavimo muzikine veikla problema. Muzikinė veikla – veiksminga bet kurio amžiaus individo ugdymo priemonė, daranti įtaką asmens visuminei brandai, asmeniniam patyrimui, motyvacijai ir kt. Straipsnyje pateikiamos tautinio identiteto formavimo muzikine veikla teorinės prielaidos, kurios sudaro galimybę ieškoti efektyvių būdų, kaip ugdyti pilietišką, tautinį tapatumą suvokiančią asmenybę.

Pagrindiniai žodžiai: tautinis identitetas, muzikinė veikla.

Abstract. The article analyses the problem of formation of national identity through musical activity. Musical activity is an effective means of upbringing of a young personality that influences one's whole maturity, personal experience, motivation, and etc. This activity is one of the most significant factors of upbringing of national identity. Theoretical presumptions of upbringing of national identity through musical activity that are presented in the article create an opportunity to look for effective means for development of a civic-minded personality who is aware his/her national identity.

Key words: national identity, musical activity.

Tyrimo objektas: muzikinė veikla kaip asmens tautinio identiteto formavimo veiksnys.

Tyrimo tikslas: atskleisti muzikinės veiklos, kaip tautinio identiteto formavimo veiksnio, teorines prielaidas.

Tyrimų metodika: su straipsnio tematika susijusios mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Įvadas

XXI a. vykstantys pokyčiai – globalizacijos procesas, elektronikos revoliucija, emigracija, vis ryškėjantis nacionalizmo fenomenas – verčia kelti visuomenės narių, ypač jaunosios kartos, tautinio identifikavimosi klausimus. Tautinis identitetas neatsiejamas nuo kultūros, kurioje žmogus formuojasi, bręsta, nuo perimamų visuomenės normų, elgesio standartų, vertybių.

Tautinio identiteto formavimo svarba atskleidžiama įvairiuose Lietuvos švietimo dokumentuose (11; 31 ir kt.), kuriuose akcentuojama, kad „siekiamybe tampa jaunų žmonių savo tautos ir Lietuvos tradicinės kultūros pažinimas bei vertinimas. Ugdydami tautinį tapatumą, moksleiviai geriau pažins ir kitas tautas“ (31, p. 2).

Tautinio identiteto klausimai išryškunami Lietuvos ir užsienio mokslininkų (K. Trimakas, D. Antinienė, S. Kraniauskienė, T. H. McLaughlin ir kt.) darbuose. Skirtingų sričių tyrėjai sutaria, jog svarbiausia – ugdyti tautinę individualybę, žmogų tautai. Svarbiu tautinio ugdymo, kartu ir tautinio identiteto, veiksmu įvardijamas meninis bei muzikinis ugdymas (S. Šalkauskis, A. Maceina ir kt.). Muzikinė veikla – veiksminga jauno žmogaus asmenybės ugdymo priemonė, kuri turi įtakos asmenybės visuminei brandai, asmeniniam patyrimui, motyvacijai ir kt. (19). Muzikinio ugdymo kontekste tautiniam identitetui dėmesys skiriamas Lietuvos muzikos pedagogikos mokslininkų E. Balčyčio (8; 9), Z. Rinkevičiaus, R. Vitkausko (36; 37), S. Jareckaitės (18; 19; 20) ir kt. darbuose. Tačiau dažniausiai ši problema nagrinėjama tik fragmentiškai, neišryškinami esminiai problemos aspektai, nepakankamai atskleidžiamos muzikinės veiklos galimybės ugdyti tautinį identitetą. Pasigendame išsamesnių mokslinių tyrimų, analizuojančių tautinio identiteto formavimo muzikine veikla problemas. Ryškėja trūkumai ir praktikoje. Pastebima, jog tiek įvairioje muzikinėje veikloje, tiek mokyklų muzikos pamokose ar popamokinėje muzikinėje veikloje nepakankamai dėmesio tautinio identiteto ugdymui skiria mokytojai, chorų ar ansamblių vadovai, o ir dalies visuomenės narių nuostatos tautinių vertybių atžvilgiu nėra teigiamos.

Tautinio identiteto samprata

Literatūros analizė leidžia teigti, kad nėra vieningos tautinio identiteto sąvokos apibrėžties. Pats terminas sudarytas iš lotyniškojo žodžio *idem*, kuris reiškia „tas pats“, o identitetas reiškia asmeninį savęs tapatinimą, prisišliejimą prie ko nors, tuo metu išskiriant ir supriešinant pasirinktą aspektą su kitais, atskiriant „mes – jie“. Asmens identitetas tyrinėjamas įvairių mokslų – filosofiniu, teologiniu, sociologiniu, psichologiniu aspektais (23; 16 ir kt.). Identitetas, bendriausia prasme, apibūdinamas kaip ko nors apibrėžtumas, individualumas, visiškas sutapimas. Psichologine prasme – tai asmens vidinė vienovė, išgyvenama kaip savo paties „Aš“. Tai asmens gebėjimas apibūdinti save, atsakyti į klausimą „kas aš esu“ ir gautus įvairius atsakymus suderinti tarpusavyje. Tai asmens savasties pajautimo būdas (16).

Tyrinėtojų manymu, tautinis identitetas – tai aiškiai apibrėžti konkretūs bruožai, kurie skiria vieną tautą nuo kitos, pvz.: kalba, religija, istorija, pilietybė ir kt. Apibrėždamas šį fenomeną A. Smith įvardija esminius tautinio identiteto požymius: istorinė teritorija, arba tėvynė, bendrieji mitai ir istorinė atmintis,

bendroji liaudies kultūra, bendrosios teisiškai pagrįstos visų bendruomenės narių pareigos bei teisės, bendroji ekonomika kartu su tos bendruomenės narių teritoriniu mobilumu. Svarbiu tautinio identiteto požymiu laikoma ir gimtoji kalba.

Tautinis identitetas analizuojamas kaip viena iš asmens tapatumo sričių. Įvairių mokslų atstovai mėgina išsiaiškinti, kaip formuojasi asmens tautinis tapatumas, kokią vietą jis užima žmogaus gyvenime, kaip jis susijęs su kitais asmenybės bruožais. Pripažįstama, jog tautinio identiteto kaitos klausimas vis dar tebėra mokslininkų nesutarimo objektas. Vieni mokslininkai teigia, jog tai yra genetiškai nulemta asmens savybė, kurią jis gauna atėjęs į gyvenimą. Kiti mano, kad žmonės gali keisti savo tautybę, todėl tautinis identitetas nėra stabilus, o kintantis fenomenas.

Internetinis „Terminų žodynas“ *tautinį identitetą* aiškina kaip istoriškai nulemtą asmens savybę, pripažįstant ir tai, kad daugelis mokslininkų ginčijasi dėl identiteto kintamumo. Esama teigiančių, kad žmogus pats gali pasirinkti savo tautiškumą (32). D. Antinienė (2) prieštarauja tokiai permanentiškai tautinio identiteto sampratai. Anot mokslininkės, tautinis tapatumas – tai sudėtingas identifikacijos procesas, kuris yra tam tikra įgyta ar susikurta, palyginti pastovi individo būseną, susijusi su daugiau ar mažiau sąmoningu įsitraukimu į tautos reikalus. Tautinis tapatumas yra siejamas ir su individualia refleksija, savo vietos pasaulyje suvokimu. Daugelis tyrinėtojų nesutaria dėl tapatumo kaip vientiso darinio, tačiau nekyla abejonių, kad tautinis tapatumas yra viena iš asmens tapatumo sričių (2).

Socialinės psichologijos atstovai išskiria tautinio tapatumo, kuris apibūdinamas kaip tautinė savimonė, turinį. Jį sudaro priklausomybės tautai jausmas, tautos interesų, kultūros supratimas, gimtosios kalbos mokėjimas, gyvenamoji vieta. Taip pat labai svarbus yra savosios tautos ir kitų tautų vertinimas ir pažinimas. Formuojant tautinę savimonę reikšmingos tampa tautiškumo nuostatos, stereotipai, įsitikinimai, vertybinės orientacijos. Taip pat, be tautinės savimonės, egzistuoja ir tautinė sąžmonė. Tautinė sąžmonė – tai tautinės grupės nuslopintas ar išstumtas tam tikras turinys, kurį tauta perduoda iš kartos į kartą.

Sociologės S. Kraniauskienės teigimu, Lietuvoje identiteto samprata yra nusistovėjusi: daugelis lietuvių mokslininkų identitetą apibūdina kaip nesikeičiantį, stabilų socialinį reiškinį, kuris yra sukomponuotas iš tam tikrų socialinei grupei būdingų bruožų, charakteristikų ar tam tikrų elementų. Mokslininkė nepritaria šiai nuomonei, nes, anot jos, tokia samprata ignoruoja identiteto, kaip socialinio proceso, sąveiką. S. Kraniauskienė nepateikia tapatybės, tapatumo ir identiteto sąvokų apibrėžimų, ji vartoja raktažodžius ir skiria tris identiteto rūšis: individualųjį identitetą, kurį apibūdina kaip savastį, asmenybę; kolektyvinį/bendrą identitetą, apibrėžiamą socialiniu statusu, lytimi, amžiaus tarpsnio charakteristikomis, etniškumu, profesiniu identitetu ir pan.; socialinį, kuris suprantamas kaip bendrai sukurtas socialumo įtakos. Autorė teigia, jog tautinis identitetas yra daugiau procesas nei statusas, nes jis nuolat kinta pagal socialines aplinkybes bei aplinkos kintamuosius.

Sociologė V. Kuznecovienė (24) teigia, jog šiuolaikinėmis globalizacijos sąlygomis identitetai susiduria su jų tęstinumo kultūrine ir vertybine prasmėmis iškilusiomis problemomis. Tapatybių turinys, vieno ar kito tapatybės bruožo iškelimas (ar atvirkščiai – žeminimas) priklauso nuo tam tikros situacijos, konteksto, socialinių veiksnių. Remdamasi tyrimo duomenimis, autorė išskiria keletą lietuvių tautinės tapatybės modelių:

1. Askriptinis (kilmė, giminystė) – tautinė priklausomybė suvokiama kaip įgimtas statusas, o pagrindinis veiksnys – giminystė.

2. Situacinis – vieno ar kito tautinio tapatumo bruožo sureikšminimas priklauso nuo konteksto ar situacijos.

3. Moralinis-emocinis – prisiskyrimo/priskyrimo tautai modelis, kai žmonių grupei priskirtinas požiūris, visa lemiančio kriterijaus vaidmenį suteikiantis emocinio ir moralinio pobūdžio bruožams (meilė, pagarba, nostalgija Lietuvai).

4. Pilietinis – tai nuostata, buvimą lietuviu siejanti su Lietuvos pilietybe bei „savęs priskyrimu“ lietuvių tautai.

Tautinė tapatybė, kaip viena iš daugelio individualių tapatybių, nuolat kinta, prisitaikydama prie naujų poreikių, interesų, socialinės aplinkos specifiškumo. Negalima išskirti vieno ar kelių bruožų, sudaryti atitinkamo jų rinkinio ir naudoti juos kaip išskirtinius tautinės tapatybės kriterijus. „Tautinės tapatybės bruožų įvairovė bei ribų nepastovumas, lemiantys jos lankstumą, nestabilumą individo atžvilgiu, reiškia, jog vienas ir tas pats žmogus, priklausomai nuo konkrečios situacijos, gali judėti tarp įvairių tautinės tapatybės bruožų, apibrėžiančių pastarąją“ (24, p. 87).

Užsienio mokslininkų, nagrinėjančių tautinį identitetą, nėra daug. Daugelio manymu, tautinis identitetas dažnai yra veikiamas multikultūrinių srovių, nes kiekviena šalis turi savo emigrantų, kurie „išneša“ kultūrą į kitas šalis, ir imigrantų, kurie atneša savitą kultūrą į svetimą šalį. T. H. McLaughlin (29) teigia, jog kiekvienos visuomenės istorinis, kultūrinis ir politinis savitumas sukuria skirtingą tautinio identiškumo perspektyvą. Autoriaus nuomone, tautinį identitetą gali ugdyti švietimas bei edukacinė institucija, formuojanti tautinę sąmonę per tam tikrus ugdymo programos aspektus, mokymo metodus, priemones ir per pačios institucijos etosą bei organizaciją. Švietimas taip pat gali padėti puoselėti visos visuomenės tautinį identiškumą per savo įvairiapusę įtaką kultūrai informacijos priemonėmis bei politiniu gyvenimu (29).

A. Diamantopoulou (14) teigimu, tautinio identiteto terminas turi du svarbius konstruktus. Pirmasis, individualusis tautinis identitetas, skiriasi nuo kolektyvinio identiteto ir parodo kiekvieno asmens individualumą ir skirtumą nuo kitų. Antrasis – kada tautinį identitetą mes siejame su tauta ir tautos charakteringais bruožais. Tokiai nuomonei pritaria ir G. Keillor (pagal: 14). Pasak autoriaus, tautinis identitetas – tai kultūros savitumas, kuris išsiskiria iš kitų kultūrų. Moks-

lininkas tautinį identitetą sieja ne su teritorija, tauta, istorija, o su kultūra.

Remdamiesi pateiktomis filosofų, psichologų bei sociologų tautinio tapatumo sampratomis, tautinį identitetą apibrėžiame kaip emocinį-psichologinį, sociokultūrinį subjekto tapatinimąsi su tauta, tautinėmis vertybėmis. Tautinio identiteto turinys – tautinė savimonė. Tautinis identitetas – tai asmens tautiškumo rodiklis pažintiniame, emociniame ir elgesio lygmenyse, tai tam tikra būseną, savitas gyvenimo būdas, kurį žmogus yra įsigijęs arba susikūręs ir kuris yra susijęs su angažuotu, daugiau ar mažiau sąmoningu įsitraukimu į tautos reikalus. Kadangi daugelis mokslininkų pripažįsta, jog kultūra, menas, taip pat ir muzika, ne tik glaudžiai siejasi su tautinio identiteto esme ir gali būti reikšmingas veiksnys jį formuojant, antroje šio straipsnio dalyje aptarsime tautinio identiteto ugdymo muzikine veikla teorines prielaidas.

Muzikinės veiklos galimybės formuojant asmens tautinį identitetą

G. Folkestad (pagal: 28) teigia, jog muzika yra svarbi žmonių gyvenimo dalis, nes savo esme ji padeda išreikšti emocijas ir yra individų ar jų grupių identifikavimosi veiksnys. Mokslininkas išskiria ir muzikinį identitetą, kuris, anot autoriaus, nėra priklausomas tik nuo asmens amžiaus, lyties, muzikinio skonio, bet kartu yra ir kultūros, religijos, etninio konteksto, kuriame gyvena žmogus, rezultatas. Tyrėjas taip pat skiria tautinį identitetą, etninį identitetą ir kultūrinį identitetą. Tautinis identitetas yra tai, kokiai mes tautai priklausome (pvz., esu lietuvis), o etnis identitetas yra priklausymas kažkokiai etninei grupei (pvz., esu krikščionis). Kultūrinis identitetas yra kintantis, jis formuojasi kultūrų įvairovėje ir turi įtakos asmens kultūriniam identitetui. Tačiau šiuolaikinei visuomenei būdingas multikultūriškumas, kultūrų įvairovė. Kultūros turi tendenciją supanašėti, o tai neigiamai veikia kiekvienos tautos tautinį identitetą. Vienas iš išsaugojimo būdų – etnis ugdymas mokykloje. Čia gali padėti ir muzika. G. Folkestad teigia, jog muzikinis ugdymas mokykloje turėtų išryškinti muziką kaip kultūrą labiau nei nacionalinį fenomeną. Formuojant kultūrinį identitetą formuojamas ir tautinis identitetas (pagal: 28).

Kadangi tautinis identitetas siejamas su savita tautos kultūra, muzikinės veiklos procese tampa svarbi etninė muzika. Etninėje kultūroje, anot A. Vyšniauskaitės (38), yra išskiriamos dvi pagrindinės sudedamosios dalys – kultūros paveldas ir gyvoji tradicija. Etninė muzika atstovauja savitai, gyvajai tradicijai. Pagrindinė muzikinio folkloro, kaip gyvosios tradicijos, ypatybė – įvairių žmonių bendrųjų kolektyvinė muzikinė kūryba, gyvuojanti nerašytiniu būdu ir perduodama iš kartos į kartą (1). Muzikinis folkloras savo turiniu atskleidžia žmogaus pasaulėjautą, jo sinkretiškumą, etikos normas. Skiriamieji muzikinio folkloro bruožai yra formų ir atlikimo įvairovė, etnis lokalumas, reliatyvus pastovumas. Pagrindiniai

autentiško muzikinio folkloro aspektai yra šie:

- tradicinių atlikimo, perteikimo formų patrauklumas;
- sinkretiškumas;
- įvairi paskirtis (estetinė, bendravimo, psichologinė ir kt.);
- archajiškų formų modernumas;
- kūrybiškumas (22).

Etninę muziką išsamiai analizuoja ir R. Apanavičiaus (4; 5). Pasak autoriaus, etninė muzika – savita ir unikali senosios kultūros sritis, kurioje susipina pirmąsiais tikėjimai, apeigos, papročiai. Ši muzika atsirado ir suklestėjo jau ankstyviausiais žmonijos istorijos tarpsniais, tačiau jos savybės kito labai menkai. Nors tikrąsias kitimo priežastis nustatyti sunku, tačiau manoma, kad tai lėmė maginė ir apeiginė muzikos paskirtis, kai apeigiškumas siejosi su gamtos laikų ciklais, o magiškumas – su šių ciklų darbų sėkme.

Pagal kilmę etninę muziką sudaro du klodai: seniausias ir vėlyvasis (5). Senasis etninės muzikos klotas siejasi su etnine bei rasių istorija, atskleidžia tautos ar etninės grupės tapatybę. Ši muzika atspindi ir pasaulėjautą, žmonių santykius ne tik su artimaisiais, bet ir su „žemiškojo“ bei „dangiškojo“ pasaulio atstovais. Tai savotiškas kultūrinis palikimas, nes „senoji etninė muzika buvo nepaprastai pastovi ir atspari vėlesnėms bendratautėms ir bendrakultūrinėms įtakoms“ (5, p. 7).

Vėlyvasis bendratautis etninės muzikos klotas laikytinas kultūros plitimo ir kultūrinių sąveikų reiškiniu. Tokia muzika, atliekama tam tikros tautos, vienos ar keleto etninių grupių, ir yra šių tautų ar etninių grupių kultūros savastis. Ši muzika labiausiai siejasi su pastarųjų šimtmečių šokių muzika, tų šokių madomis. Nors įsitvirtina svetimos kilmės šokiai, dainos, muzikos instrumentai, tačiau ši vėlyvoji muzika irgi laikytina etnine, nes atspindi pastarųjų šimtmečių bendratautės kultūros sąveikos ypatumus.

Praktinis etninės kultūros atgaivinimas „atskleidžia neįtikėtiną skaičių galimybių ugdyti dorovinius principus (...). Tradicijoje viskas sakralizuota, todėl, vertindami pedagoginiu aspektu, čia matome darbinio, dorovinio ir estetinio ugdymo vienovę“ (30, p. 26). E. Velička (35), nagrinėdamas etninės muzikos svarbą tautiniam identitetui ugdyti, teigia, kad muzikinės kalbos požiūriu tinkamesni yra tokie muzikinio folkloro pavyzdžiai, kurie reprezentuoja ankstyvąją muzikalumo raidos fazę. Autorius išskiria kriterijus, padedančius nustatyti „tam tikrų intonacinių struktūrų archajiškumą ir jų tinkamumą ankstyviesiems vaikų intonacinio žodyno formavimo etapams: ribotas dermės laipsnių skaičius; siaura garsaeilio apimtis; pustonių vengimas“ (35, p. 64). Šiuos kriterijus atitinkanti melodija būdinga lietuvių etninės muzikos sluoksniams. Mūsų protėviai visa tai, kas sudaro žmogaus kultūrą, intuityviai jautė, realiai išgyveno, diegė tai savo vaikų protuose ir širdyse. Tokioje aplinkoje formavosi žmogus kaip asmenybė. Todėl auklėjamasis poveikis etnine kultūra jaunajai kartai akivaizdus formuojant kūrybingą, sąmoningą ir dorą asmenybę. Neatsitiktinai muzikinis ugdymas mokykloje, anot E. Balčyčio, yra „vienas iš svarbiausių tautos etninio paveldo ir tradicijų gyvybin-

gumo išlaikymo, jų išsaugojimo ir plėtojimo sąlygų“ (8, p. 5). Todėl viena iš sėkmingo ugdymo prielaidų – sudaryti sąlygas mokyklose kūrybiškai perimti tautos paveldą, jį pažinti, patirti, pasirinkti ir gebėti kūrybiškai tęsti.

R. Vitkauskas (36) teigia, jog pagerinus muzikinio ugdymo kokybę, suteikus jai tautiškumo kriterijų tautinio identiteto formavimo problema išsprendžiama savaime. Mokslininko atlikti tyrimai rodo, jog viena iš priemonių gerinti tautinio identiteto formavimą yra tautiškumo dvasia grindžiamas modernus muzikinis lavinimas. Svarbu yra ieškoti naujų, modernių mokymo metodų bei formų, ne tik atrasti liaudies dainas, kurios ugdo tautiškumą, bet ir pateikti jas naudojant šiuolaikiškas muzikos raiškos priemones. Mokslininkas teigia, jog „muzikos dalyko dėstymo modernizavimas remiantis visa vertinga lietuviška muzika bei pažangiomis technologijomis turi būti bendrojo lavinimo mokyklų direktoriams pirmo svarbumo uždavinys“ (36, p. 2).

Tautinio identiteto formavimo prielaida – ugdymo turinys. Nors ugdymo turinį reglamentuoja „Bendrojo lavinimo programos ir išsilavinimo standartai“ (11), tačiau yra palikta kūrybinė laisvė pasirinkti tai, kas aktualu ir svarbu mokytojui ar ugdytiniam. V. Umbrasienė (34) pažymi, jog mūsų bendrojo lavinimo mokyklose muzikos pamokose daugiausia dėmesio skiriama teorinėms ir istorinėms mokinių žinioms (solfedžiui, datoms, biografijoms ir kt.), o muzikinio mąstymo svarba užmirštama, todėl teorinių žinių teikimas gali netgi slopinti muzikinį mąstymą, kuris labai svarbus muzikinio ugdymo procese. Remdamiesi B. Bitinu (13), teigiančiu, jog ugdymo procese yra labai svarbi praktinė veikla, galime tvirtinti, jog muzikinė praktinė veikla yra viena iš galimybių, kur teorinių žinių pateikiama minimaliai, o daugiau vyksta praktinis darbas. Mokytojo sukurtos situacijos galėtų pažadinti mokinių širdyse norą pažinti, būtinybę mąstyti bei poreikį estetiškai išgyventi tautines vertybes. Todėl svarbu atsakingai parinkti repertuarą, pabrėžiantį mūsų tautos kultūros savitumą bei unikalumą. Tai ne tik liaudies dainos, bet ir lietuvių kompozitorių kūriniai.

V. Apanavičienės (3) manymu, šiuolaikinių kompozitorių kūryboje galime atrasti etniškumo, tautiškumo bruožų (savitas turinys, forma, skambesio ypatumai), kurie lietuvių kompozitorių muziką nuspalvina savomis spalvomis. „Kompozitoriai savo kūryboje muzikinėmis priemonėmis įtvirtina etninio bei tautinio tapatumo raišką, išreiškdami ne tik savo kultūrinę savimone, bet ir savo šalies, valstybės brandą“ (3, p. 17). Tokie kūriniai gali padėti formuoti tautinį identitetą ne tik klausant jų, bet ir juos atliekant.

Prisimenant, jog mokslininkai ugdymo procese svarbiausia iškelia praktinę veiklą, ugdant mokinių tautinį identitetą muzikine veikla svarbią vietą užima dainavimas. Dainavimą ir liaudies dainų svarbą muzikinio ugdymo sistemoje pažymėjo ir J. H. Pestalocis. Jis teigė, jog nuo mažens vaikas turėtų girdėti motinos lopšines, liaudies dainas, kurios padėtų vaikui pereiti prie sudėtingesnių kūrinių. J. H. Pestalocis lopšines ir liaudies dainas laiko viso muzikinio ugdymo pagrindu (18).

Ypatingą dėmesį tautinei dainai skyrė vienas iš šiuolaikinių muzikinio ug-

dymo sistemų kūrėjų – vengrų kompozitorius, pedagogas, etnomuzikologas, visuomenės veikėjas Z. Kodajus. Vienas iš autoriaus muzikinio ugdymo tikslų yra tautos muzikinio palikimo puoselėjimas. Z. Kodajus teigė, jog mokymdamasis gimtosios kalbos vaikas turi mokytis ir savo gimtosios muzikos, kuri yra ypač vertinga dėl savo paprastumo, prieinamumo net ir mažiausiems vaikams. Z. Kodajaus manymu, liaudies daina ir gimtoji kalba yra susijusios tarpusavyje: liaudies dainų melodijoje, ritme glūdi natūralūs kalbos dariniai, todėl vaikai mokosi ne tik intonuoti, tarti žodžius, bet ir suprasti bei pajausti gimtąją kalbą. Šios sistemos kūrėjas pabrėžia, kad liaudies dainų specifiškumas, jų meninė vertė daro įtaką kultūriniam identitetui ir tolesniam tautinio paveldo gyvavimui. Taigi, liaudies daina yra viena svarbiausių formuojant asmens tautinį identitetą (20).

Ypatingą dėmesį lietuvių liaudies dainoms Lietuvoje skyrė E. Balčytis (7). Jis pabrėžė lietuvių tautai nuo seniausių laikų būdingą visuotinį dainavimą, ypatingą dėmesį skyrė etinės intonacinės muzikinės kalbos ištakoms. Mokslininkas teigė, jog liaudies dainos – antroji žmonių kalba, nes ja žmonės gali reikšti savo jausmus, mokosi protauti, perteikti savo mintis žodžiu (7). E. Balčytis nurodo net 14 sąlygų, kurios trukdo mokyti vaikus kokybiškai dainuoti ir tęsti tautos dainavimo tradicijas. Autorius teigia, jog masinė pramoginė kultūra ir muzika užgožia tikrųjų kultūrinių nuostatų formavimą. Mažai dėmesio tautos dainavimo tradicijoms skiria ir Lietuvos Vyriausybė, Švietimo ir mokslo ministerija ir mokyklų administracija, neskatinama chorų kūrimosi ir jų nepalaikydama. Viena svarbiausių problemų yra ta, jog mažai Lietuvos piliečių moka padainuoti bent keletą liaudies dainų. Taip pat mokslininkas teigia, kad privaloma visiems baigusiems vidurinę mokyklą žmonėms mokėti pagiedoti Lietuvos valstybės himną bei „Lietuva brangi“. Anot autoriaus, labai blogai, kad pastaruoju metu ignoruojamos dainos gimtąja kalba ir mažai dainuojama tautinių, patriotinių, Tėvynę aukštinančių dainų: „Mokėdami tokių dainų, giesmių, pajutę jų grožį, vaikai, ypač mokyklinis jaunimas, giliau pajaustų ir tautos, ir savo prigimties, ir artėjančios meilės esmę“ (9, p. 4). E. Balčytis nurodo dainų švenčių svarbą, tačiau akcentuoja ne patį koncertą, o pasirengimo procesą.

Tautiniam identitetui įtakos turi tautinės šventės, festivaliai, įvairūs renginiai, kurie padeda pajusti bendrumo pojūtį, formuoja bendradarbiavimo įgūdžius, ugdo atsakomybės jausmą. Į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą įtrauktos Pabaltijo šalių dainų šventės yra tikra tautiškumo mokykla, kurioje jaunas žmogus sužino, patiria savo krašto muzikinės kultūros vertingumą, nacionalinės kultūros visumą, socialinių santykių ir kultūros istoriją, tautos gyvenimo, kalbos, kultūros ir papročių tradicijas. Lietuvos Respublikos dainų švenčių įstatymas kelia uždavinius: „įtvirtinti dainų švenčių tradicijos sąsajas su vaikų ir jaunimo meniniu ugdymu, tautiniu pilietiniu auklėjimu, kultūringos, kūrybingos, išprususios visuomenės kūrimu, negatyvių visuomenės reiškinių prevencija“ (27).

Svarbiu tautinio identiteto ugdymo veiksmu tampa ir savarankiškai asmens pasirinkta muzikinė veikla. Neformalus ugdymas, anot I. Dirgėlienės (15), suda-

ro palankiausias sąlygas tautiškai veiklai. Daugelis mokinių po pamokų renkasi įvairaus pobūdžio būrelius, susijusius su tautos kultūra: tautinių šokių kolektyvus, folkloro ansamblius, chorus ir kt. Šis neformalizuotas ugdymas siejamas su tautos kultūros, kalbos saugojimo siekiais. Didžiausia užduotis tenka pedagogui, kuris turi realizuoti tautiškumo ugdymo tikslus. Tik nuo pedagogo asmenybės savybių, kultūrinių kompetencijų priklausys tautiškumo ugdymo sėkmė (15).

Išvados

1. Tautinis identitetas – viena iš asmens tapatumo sričių, kurią galima apibrėžti kaip emocinį-psichologinį, sociokultūrinį subjekto tapatinimąsi su tauta, tautinėmis vertybėmis. Tautinio identiteto turinį sudaro priklausomybės tautai jausmas, tautos interesų, kultūros supratimas, gimtosios kalbos mokėjimas, savosios tautos kultūrinių vertybių pažinimas ir pripažinimas. Asmens tautiškumo rodiklis atsiskleidžia asmens pažintiniame, emociniame, elgesio lygmenyse. Formuojant tautinę savimonę reikšmingos tampa tautiškumo nuostatos, stereotipai, įsitikinimai, vertybinės orientacijos.

2. Muzikinė veikla yra vienas iš svarbiausių tautinio identiteto formavimosi veiksnių. Siejant tautinį identitetą su etnine kultūra išskiriamos dvi etninės kultūros sudedamosios dalys – kultūros paveldas ir gyvoji tradicija. Etninė muzika atstovauja savitai, gyvajai tradicijai. Pagrindinė etninės muzikos ypatybė – tai įvairių žmonijos bendrijų kolektyvinė muzikinė kūryba, gyvuojanti nerašytiniu būdu, perduodama iš kartos į kartą. Šis procesas svarbus integruojant etninę muziką į muzikinės veiklos turinį.

3. Muzikinės veiklos kontekste svarbią vietą užima dainavimas. Nuoseklus tautinio identiteto formavimas muzikine-vokaline veikla efektyviai prisideda prie asmens tautinio identiteto raiškos. Vokalinė veikla muzikinės veiklos procese yra pagrindinis įrankis formuojant tautinį identitetą.

Literatūra

1. Ambrazevičius R. Muzikinio folkloro savitumai. *Gama*, 1995, Nr. 9.
2. Antinienė D. *Lietuvos akademinio jaunimo tautinis tapatumas*. Kaunas: Technologija, 2011.
3. Apanavičienė V. *Etninė tapatybė lietuvių akademiniame muzikoje*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2011.
4. Apanavičius R. Etninė muzika ir žmonijos rasių išsiskyrimo teorija. *Liaudies kultūra*, 1998, Nr. 2.
5. Apanavičius R. *Etninė muzika. Teorijos klausimai*. Kaunas: VDU leidykla, 2001.
6. Balčius J. *Dorovinio lietuvių identiteto prigimtis ir prasmė*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005.

7. Balčytis E. *Muzikos mokymo IV–VIII klasėje pagrindai*. Kaunas: Šviesa, 1986.
8. Balčytis E. Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir turinys V–X klasėse. *Muzikinio ugdymo aktualijos*, Nr. 2. Šiauliai, 2002.
9. Balčytis E. *Dainavimo tradicijų saugojimo ir puoselėjimo patirtis bei problemos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose*, 2006 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. gegužės 31 d.]. Prieiga internetu: <www.llkc.lt/lfcc/m/m_files/wfiles/file286.rtf>.
10. *Bendravimo psichologija*. Kaunas: KTU leidykla, 2008.
11. *Bendrosios pagrindinio ugdymo programos ir išsilavinimo standartai*, 2003 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. gegužės 15 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Programos2003.pdf>>.
12. Bieliauskas V. *Globalizacija, tautiškumas ir tapatybė*. 2004 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. kovo 24 d.]. Prieiga internetu: <<http://ateitis.org/ateitis/bieliauskas.html>>.
13. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Kronta, 2000.
14. Diamantopoulos A. *National Identity*. 2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. balandžio 30 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.unet.univie.ac.at/~a0102141/downloads/National%20Identity%20%20NATID.pdf>>.
15. Dirgėlienė I. *Tautiškumas ir jo ugdymas*. Šilutė: Prūsija, 2001.
16. Giddens A. *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai, 2000.
17. Hargreaves D. J., North A. C. *The Social Psychology of Music*. New York: Oxford University Press, 1997.
18. Jareckaitė S. *Muzikinis ugdymas Vakarų Europoje ir Lietuvoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006.
19. Jareckaitė S. *Mokinių estetiškas ugdymas choro veikla*. Klaipėda: Druka, 2009.
20. Jareckaitė S., Rimkutė-Jankuvienė S. *Šiuolaikinės muzikinio ugdymo sistemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010.
21. Kievišas J. *Dainos mokymas mokykloje*. Metodinė priemonė. Šiauliai: Šiaulių K. Preikšo pedagoginis institutas, 1983.
22. Kirdienė G. *Tautiškumas kaip vertybė tūkstantmečių sandūroje*. Konferencinė medžiaga, 2002.
23. Kuzmickas B. *Tautos tapatumo savimonė. Lietuvių savimonės bruožai*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidybos centras, 2009.
24. Kuznecovienė V. Šiuolaikinės lietuvių tautinės tapatybės kontūrai. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2006, Nr. 2.
25. Lawler S. *Identity: Sociological Perspectives*. Cambridge: Polity, 2011.
26. Lehmann I. *Motyvacija*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2009.
27. Lietuvos Respublikos dainų švenčių įstatymas. 2007 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. spalio 4 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.lmds.lt/lt/susij-statymai.html>>.
28. Macdonald R., Hargreaves D., Miell D. *Musical Identities*. New York: Oxford University Press, 2002.
29. McLaughlin T. H. *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė*. Kaunas: Technologija, 1997.
30. Nakienė I. *Folkloro auklėjamoji reikšmė. Tradicija ir novatoriškumas meninėje kūryboje*. Mokslinės konferencijos medžiaga. Klaipėda, 1994.
31. *Pagrindinio ir vidurinio ugdymo etninės kultūros programos*. 2009 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. gegužės 30 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/>>

- docs/EK% 20programa%20Pagrindinis%20ug%20zin120412.pdf>.
32. *Terminų žodynas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/i/identitetas>>.
 33. Trinkūnienė I. *Lietuvybė: tautinis tapatumas ir jo išlaikymo galimybės*. 2002 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. vasario 5 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-10.pdf>>.
 34. Umbrasienė V. Apie muzikinę klausą ir muziką. *Gama*, 2000, Nr. 24.
 35. Velička E. Etninė muzika ir vaiko intonacinio mąstymo raida. *Tiltai*, 2008, Nr. 37.
 36. Vitkauskas R. *Socializacija ir tautinio identiteto sklaida muzikos mokytojo profesinės savirealizacijos kontekste*. 2004 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. balandžio 14 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/70/vitkauskas.pdf>>.
 37. Vitkauskas R. *Tautinis identitetas ir muzikinis ugdymas: problemos, paralelės*. 2007 [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. kovo 7 d.]. Prieiga internetu: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/87/112-118.pdf>.
 38. Vyšniauskaitė A. *Etninės kultūros gyvoji tradicija*. 2002 [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. vasario 2 d.]. Prieiga internetu: <http://www.lrs.lt>.

VAIVA DIRŽINAUSKYTĖ

MUSICAL ACTIVITY AS A FACTOR FOR PERSON NATIONAL IDENTITY FORMATION

S u m m a r y

The changes occurring in the 21st century not only in the world, but in Lithuania as well – process of globalization, electronic revolution, emigration, the phenomenon of nationalism more and more manifesting itself – force to raise questions of national identification of society members and particularly of young generation. National identity is inseparable from culture where a person develops and becomes mature, from adopted norms of society, behaviour standards, and values. National identity is the indicator of a person's nationality in cognitive, emotional and behavioural levels, a certain state, and a peculiar way of life that a person has acquired or created, and which is related to engaged and more or less conscious involvement into national affairs. Problems of national identity are especially urgent in the process of globalization, thus, it is very important to look for opportunities how to employ musical activity most effectively in solution of this problem. Musical activity is one of the means of upbringing of a universal personality; it allows a people to acquire moral basis and internalise the system of his/her spiritual-social aims and behaviour with surroundings. Therefore, musical activity can help to develop and promote ethnic identity more efficiently. A lot of opportunities for upbringing of national identity are provi-

ded not only in lessons, but also in extra-curricular activity.

While relating national identity to ethnic culture, its two main constituents are excluded – cultural heritage and live tradition. Ethnic music represents unique, live tradition. Therefore, the main peculiarity of ethnic music as of live tradition is collective musical creation of various people communities that exists in an unwritten way being passed on from generation to generation. This process should not cease while integrating ethnic music into the content of music education.

Singing takes up a very important place in the process of music education. Significance of singing and of national folk songs in the system of music education has been noted by many scientists working in music sphere. Consistent upbringing of national identity through musical-vocal activity would assist in further expression of a person's ethnic identity. It can be said that vocal activity in the process of music education is the principal musical tool for development of national identity.